



Vilniaus  
universitetas



Jekaterina Navickė, Žeimantė Straševičiūtė

# Vyresnio amžiaus darbuotojų „išlikimas“ darbo rinkoje: veiksniai, spragos, perspektyvos

Pranešimas parengtas vykdant projektą Nr. FSF-2022-1  
„Aktyvaus senėjimo politika Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės“.

# Pagal užimtumą vyresniame amžiuje prilygstame skandinavams (!?)

## 1. Kas penktas darbuotojas ES yra 55+ metų

- Vyresnių darbuotojų dalis tarp visų užimtųjų per pastaruosius 15 metų beveik padvigubėjo (nuo 12% iki 20%)

## 2. Lietuva yra tarp lyderių ES pagal 55+ amžiaus žmonių užimtumą

- Užimtumas ikipensiniame ir pensiniame amžiuje Lietuvoje per pastaruosius du dešimtmečius sparčiai didėjo
- 55-64 m, amžiaus grupėje užimtumas apie 70%, dirba apie 12% senatvės pensijų gavėjų
- Vyresnio amžiaus žmonių užimtumas po Covid-19 Lietuvoje nesumažėjo

# Iššūkis ir galimybė Lietuvai – išlaikyti vyresnio amžiaus darbuotojus darbo rinkoje

Vyresnių darbuotojų dalyvavimo darbo rinkoje veiksniai:  
(Wahrendorf et al., 2017; Kairys et al., 2021; Žitkytė, 2021; Aidukaitė et al., 2022 ir kt.)

- **Individo (mikro) lygmuo**
- **Įmonės/darbovietės (mezo) lygmuo**
  - ✓ Vyresnio amžiaus asmenų kokybiško pasilikimo darbo vietoje prielaida yra sveikata ir kokybiška darbo vieta.
- **Visuomenės/valstybės (makro) lygmuo**
  - ✓ Užimtumo didėjimui vyresniame amžiuje didelę įtaką daro pensinio amžiaus vėlinimas, galimybė derinti pensiją ir darbą, su amžiumi susijusios nuostatos.
- **T. p. stumiantys (nesavanoriški) ir traukiantys (savanoriški) motyvai.**

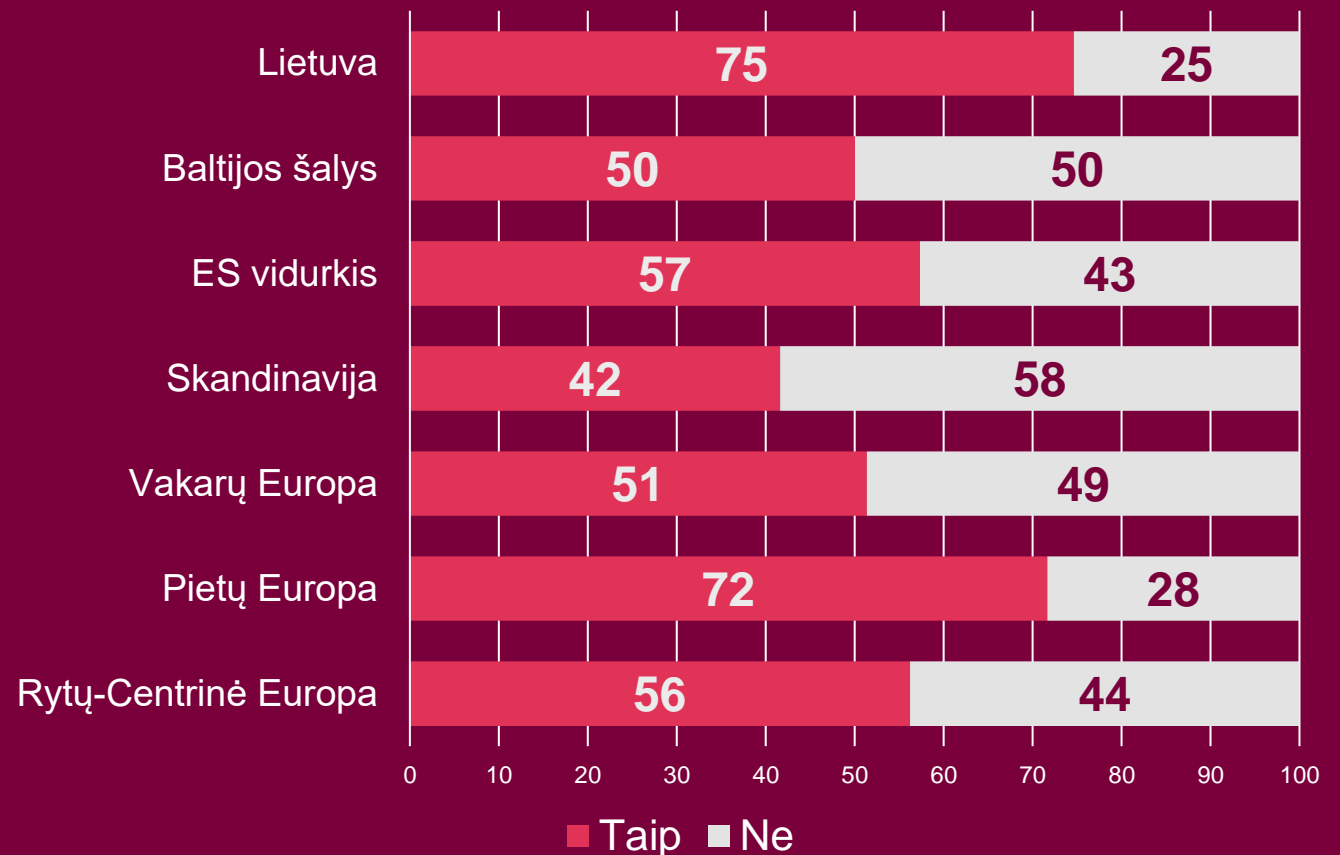
# Ką rodo SHARE duomenys?

Vilniaus  
universitetas

Lietuva išsiskiria ypač didele dalimi žmonių, kurie norėtų atsiradus galimybei pasitraukti iš darbo – tokį atsakymą pateikė 75 proc. visų respondentų.

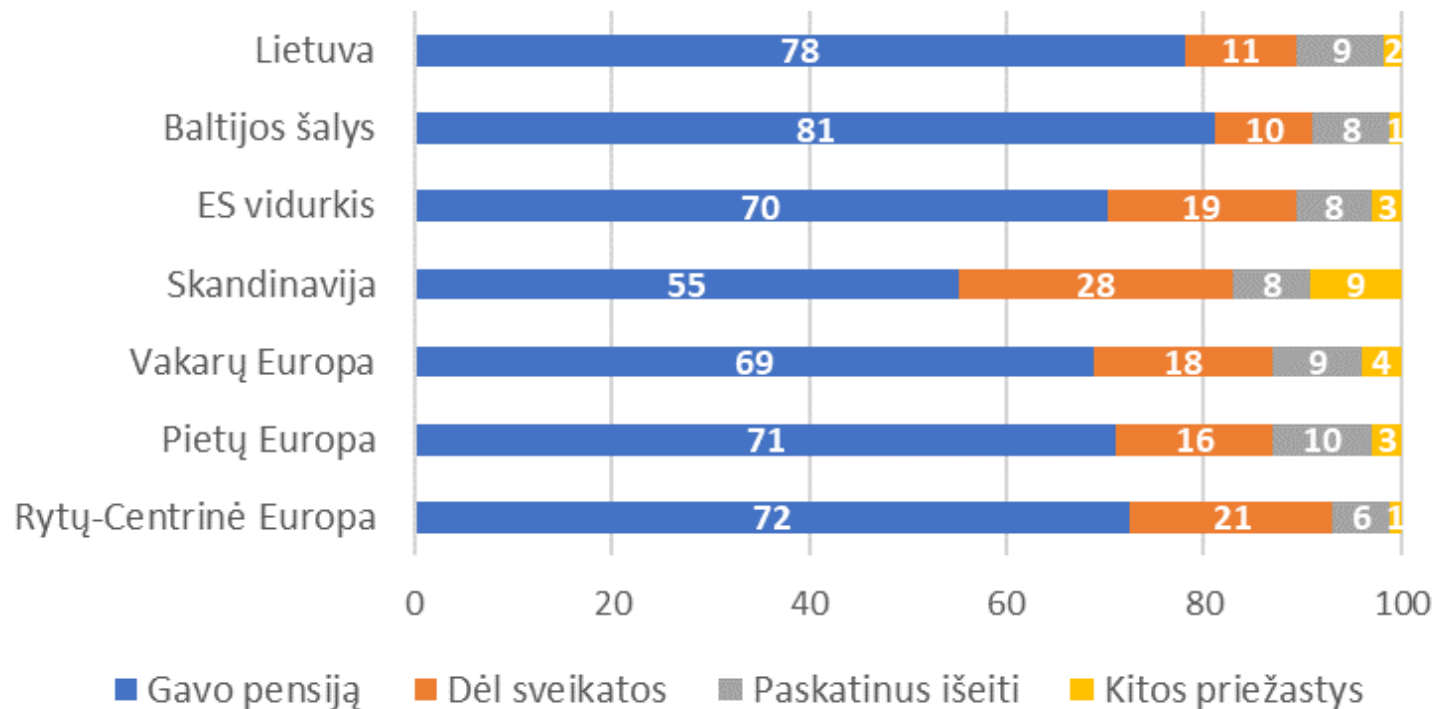
- Panašus nuošimtis taip atsakiusių respondentų buvo tik Pietų Europos šalyse;
- Skandinavijos šalyse norinčių kuo greičiau pasitraukti iš darbo - apie 42 proc.

1 pav. Ar norėtumėte išeiti iš darbo į pensiją, kai tik turėsite tokią galimybę?



# Tarp motyvų dominuoja ekonominis veiksnys

2 pav. Pasitraukimo iš darbo į pensiją priežastys



- Lietuvoje ir kitose Baltijos šalyse dominuoja ekonominis pasitraukimo iš darbo rinkos motyvas – galimybė gauti (kad ir nedidelę) pensiją. Kitose šalyse – svarbesnis sveikatos veiksnys.
- Paraginti iš darbo rinkos pasitraukia apie dešimtadalis darbuotojų.
- Skandinavijoje – dešimtadalis pasitraukia dėl teigiamų savanoriškų motyvų. Lietuvoje ir kitur – tik 1-3%.

# Spraga ir galimybė Lietuvai: darbo krūvio ir atlyginimo subalansavimas, autonomijos ir tobulėjimo darbe galimybių didinimas

1 lent. Nepasitenkinimo darbu priežastys

	Didelis darbo krūvis	Maža alga	Autonomijos, tobulėjimo stoka	Pripažinimo, palaikymo stoka
Lietuva	61%	60%	38%	26%
ES vidurkis	55%	43%	34%	30%
Baltijos šalys	55%	53%	38%	24%
Skandinavija	45%	38%	18%	23%
Vakarų Europa	48%	39%	27%	28%
Pietų Europa	63%	45%	43%	33%
Rytų-Centrinė Europa	62%	49%	43%	32%

*Pastaba: kelias dimensijas apimančios sritys atspindi dimensijų įverčių vidurkį šalyje.*

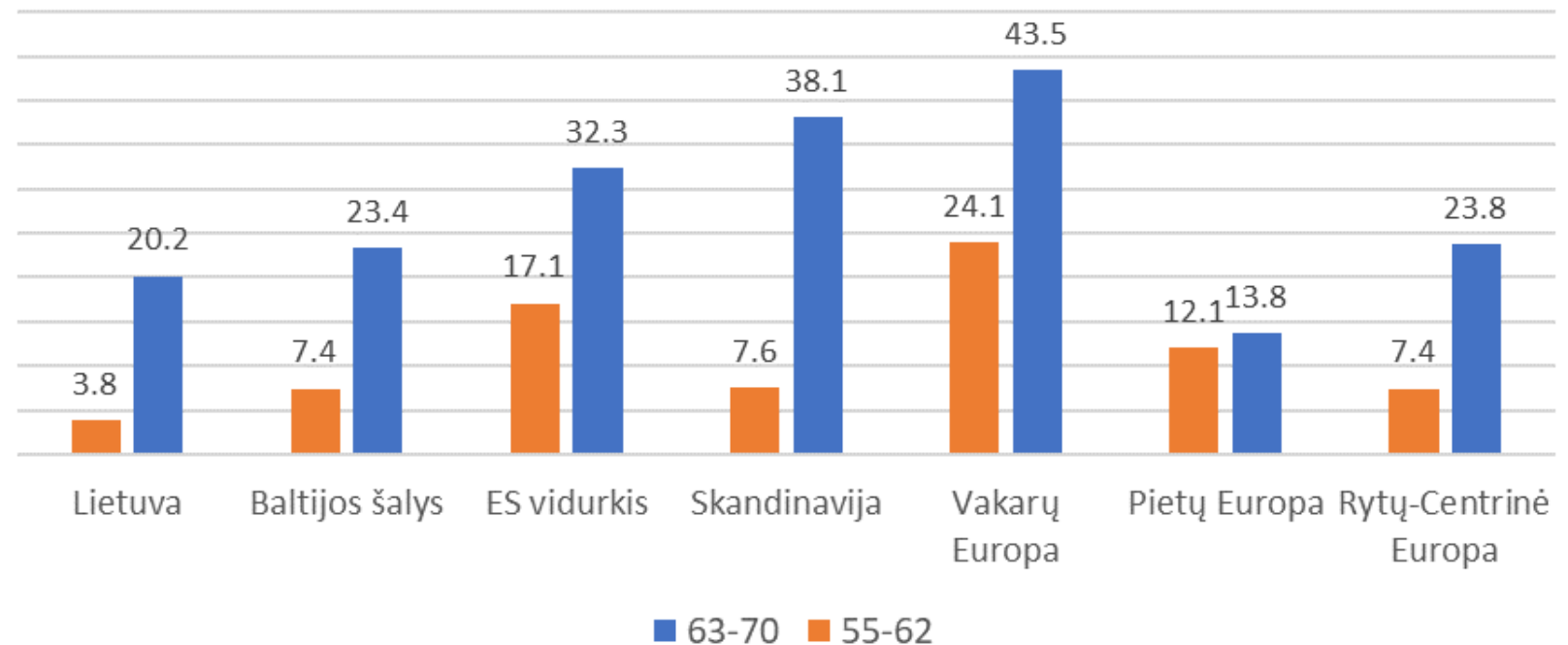
# Kiti su darbu susiję veiksniai: darbo pobūdžio ir kvalifikacijos svarba

- **Užimtumo tipas:** dirbantys savarankiškai turi ženkliai didesnę tikimybę ilgiau pasilikti darbo rinkoje tiek ikipensiniame, tiek pensiniame amžiuje. Tai dominuojantis veiksnys visuose modeliuose – Lietuvoje, ES ir Skandinavijos šalyse. Palanki tendencija (ir iššūkis) ateities perspektyvoje.
  - **Kryptis: užtikrinti, jog savarankiškai dirbančių asmenų pasilikimo darbo rinkoje motyvai nebūtų nulempți santykinai mažų pensijų teisių ar dydžių.**
- **Darbas kompiuteriu ir išsilavinimas:** šis poveikis yra reikšmingas visiems modeliams. Lietuvoje darbo kompiuteriu veiksnys yra pusantra karto svarbesnis, nei vidutiniškai kitose ES šalyse.
  - **Kryptis: užtikrinti mokymąsi visą gyvenimą, vyresnio amžiaus asmenų kompiuterinio raštingumo įgūdžių tobulinimą, kvalifikacijos kėlimą.**
- **Darbo sektorius:** didesnę tikimybę dirbti vyresniame amžiuje turi viešojo administravimo, švietimo ar sveikatos sektorių darbuotojai. Žemiausia tikimybė ilgiau pasilikti darbo rinkoje yra gamybos, statybų, transporto ir žemės ūkio šakų darbuotojams. Skandinavijoje veiklos sektoriaus kintamasis nėra statistiškai reikšmingas.
  - **Kryptis: fiziškai imlesnių darbų modernizavimas, technologijų diegimas, kvalifikacijos tobulinimas.**

# Lietuvoje nepakankamai išnaudotos dalinio darbo galimybės: (angl. bridge employment)

- Tikimybė dirbti 55+ ir pensinio amžiaus asmenims yra aukštesnė tose šalyse, kur dalinis darbas yra labiau paplitęs.
- Lietuvoje 55-62 m. amžiaus grupėje dirbančiųjų nepilną darbo savaitę yra vos apie 4 proc. (ES apie 17 proc.); 63-70 m. amžiaus grupėje – apie 20 proc. (ES 32 proc.).
- Panaši situacija yra stebima Baltijos šalių ir Rytų-Centrinės Europos šalių blokui.
- Skandinavijoje ir Vakarų Europoje dalinis užimtumas (angl. bridge employment) yra daug labiau paplitęs, ypač pensiniame amžiuje.

3 pav. Darbas daliniu etatu (<30 val./sav.), proc.





# Užimtumo barjerai: sveikata, artimųjų priežiūra, gyvenimo būdas

## 1. Užimtumo trukdžiai: sveikatos apribojimų ir artimųjų priežiūros įsipareigojimai

- Lietuvoje tiek sveikatos apribojimai, tiek artimųjų (tėvų, sutuoktinių, anūkų) priežiūros įsipareigojimai **daro labiau ženkliai neigiamą įtaką vyresnio amžiaus žmonių užimtumo galimybėms nei vidutiniškai ES** tiek ikipensiniame, tiek pensiniame amžiuje.
- **Artimųjų priežiūros** įsipareigojimų veiksnys sulaukus pensinio amžiaus Lietuvoje sustiprėja. Pastarosios tendencijos nematome ES modeliuose. Skandinavijos šalyse artimųjų priežiūros įsipareigojimų turėjimas reikšmingas neveikia tikimybės dirbti.

## 2. Lietuvoje teigiamas sveikos gyvensenos poveikis užimtumui yra kelis kartus didesnis, negu vidutiniškai ES.

Sveika gyvensena - retas alkoholio vartojimas / rūkymas ar jų atsisakymas, sportinė veikla bent kartą per savaitę, fizinis aktyvumas (pasivaikščiojimas, namų ruoša, nesunki fizinė veikla) dažniau nei kartą per savaitę.

## 3. Lietuvoje tiek lyties, tiek partnerio turėjimas nerodo statistiškai reikšmingo poveikio ilgesniam pasilikimui darbo rinkoje. Skirtingai nei Lietuvoje, ES modelyje vyrai turi didesnę tikimybę ilgiau pasilikti darbo rinkoje, nei moterys. Skandinavijos šalyse lyties poveikis užimtumui svarbus sulaukus pensinio amžiaus.

Lyčių atžvilgiu palanki tendencija Lietuvoje – atsižvelgus į kitus veiksnius (pvz. priežiūros įsipareigojimus, sveikatą ir kt.)

### Kryptis:

**investuoti į sveikatos apsaugą, sveiką gyvenseną, ligų ir alkoholizmo prevenciją ir gydymą, fizinį aktyvumą; mažinti artimųjų priežiūros našta / spaudimą prisiimti šiuos įsipareigojimus sulaukus pensinio amžiaus.**

# Netiesinis pensijų dydžio poveikis – galimybė ir iššūkis vyresnių amžiaus žmonių užimtumui Lietuvoje

- **Didžiausią tikimybę dirbti turi mažiausias ir didžiausias pensijas gaunantys asmenys**, o mažiausią tikimybę – vidutines pensijas gaunantieji. Netiesinis pensijų ir užimtumo ryšys yra ženkliai ryškesnis Lietuvoje, lyginant su ES ir Skandinavijos šalimis. Individualių pensijų dydžio poveikis užimtumui nusvėrė bendrųjų pajamų namų ūkyje veiksnį pensiniame amžiuje; turto kintamasis nėra reikšmingas.
  - Paradoksas: didinant senatvės pensijų Lietuvoje dydžius ir, atitinkamai, mažėjant finansinio būtinumo motyvui dirbti sulaukus pensinio amžiaus, užimtumo lygis šioje grupėje gali mažėti.
  - **Kryptis: gerinti finansinę vyresnių žmonių situaciją ir tuo pat metu šalinti dalyvavimo darbo rinkoje barjerus (sveikatos, švietimo, darbo kokybės barjerus ir kt.).**

# Pensinis amžius – tiltas ar liepto galas?

- ✓ Lietuva yra tarp lyderių ES pagal 55+ amžiaus žmonių užimtumą.
- Vienas pagrindinių to motyvų Lietuvoje – ekonominis būtinumas.
- Skandinaviškas užimtumo receptas Lietuvai:
  - gerinti finansinę vyresnių žmonių situaciją
  - tuo pat metu šalinti sveikatos, švietimo ir darbo kokybės barjerus vyresnio amžiaus žmonėms ilgiau „išlikti“ darbo rinkoje, skatinti kvalifikacijos kėlimo ir lankstaus užimtumo galimybes pensiniame amžiuje.

